

LIETUVIŲ KALBOTYROS KLAUSIMAI, XXX (1993)
PERIFERINĖS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖS

Nijolė ČEPIENĖ

**GERMANIZMAI XVII A. MAŽOSIOS LIETUVOS VAKARU
AUKŠTAICIŲ TARMĖJE
(REMIANTIS "LEXICON LITHUANICUM")**

Rankraštinis vokiečių-lietuvių kalbų žodynas "Lexicon Lithuanicum" — pirmasis XVII a. vidurio Mažosios Lietuvos leksikografinis darbas, kurio lietuviškosios dalies pagrindą sudaro pietinių vakarų aukštaičių šnekštų žodžiai¹. Iš visų jame esančių 7200 lietuviškų žodžių yra apie 210 leksinių germanizmų (be fonetinių ir grafinių to paties žodžio variantų). Iš jų maždaug 175 grynieji germanizmai ir 35 hibridai, t.y. žodžiai, kurių kamiene yra kitų kalbų kilmės darybos afiksų arba šaknų². Germanizmai sudaro apie 3% visos lietuviškos žodyno leksikos. Čia nepriskiriami skoliniai, patekę per slavų kalbas. Kai kurių žodžių atėjimo kelius į lietuvių kalbą sunku nustatyti, nes neaišku, ar jie pasiskolinti tiesiog iš vokiečių kalbos, ar atėję per slavų kalbas, pvz.: *anižei* (= *anyžiai*), *lampa* (= *lempa*), *pancierus* (= *pancierius*) "šarvas", *spunta* "kaištis".

Daugumą žodyno germanizmų sudaro daiktavardžiai (~185), gerokai mažiau veiksmažodžiai (~20), be to, yra keli būdvardžiai bei dalelytė (*ja*, *je*). Visi germanizmai priderinti prie lietuvių kalbos grafiatinės sistemos.

Šiame straipsnyje aptariama vokiečių kalbos skolinių semantika, kilmė ir vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje, lyginama su kitų Mažojoje Lietuvoje išleistų žodynų vokiečių kalbos skoliniais.

I. DAIKTAVARDŽIAI³

1. Namų apyvokos ir ūkio daiktų bei įrankių pavadinimai (46):

- a) indų, virtuvės įrankių (13), pvz.: *bosas* "statinė" < Pr. vok. *Faß* "t. p.", *kragas* "ąsotis" < Pr. vok. *krog*, *krug* "indas", *legerė* "maža statinaitė" < Pr. vok. *lēgel* "t. p.", *mézeris* "grūstuvė" < Pr. vok. *mēser* "t. p.", *panė* "keptuvė" < Pr. vok. *pan*, *pân* "t. p.", *tynė* "vonia" < Pr. vok. *tín* "didelė vonia";

¹ Plačiau apie šį žodyną žr. *Drotvinas* V. "Lexicon Lithuanicum" — rankraštinis XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynas // Lexicon Lithuanicum. V., 1987. P. 6-23.

² Hibridiniai vediniai ir dariniai (~50), sudaryti jau lietuvių kalbos dirvoje, čia nepriskaičiuojami.

³ Teminės grupės pateikiamas eilės tvarka pagal germanizmų kiekį. Skliausteliuose žymimas jų skaičius.

b) darbo, meistrystės įrankių (12), pvz.: *bindokas* "dailidžių kirvis", plg. Pr. vok. *bindaxt* "t. p.", *borai* "neštuvali" < Pr. vok. *bor* "t. p.", *busokas* "ilga kartis su geležiniu kabliu" < Pr. vok. *bôshaken* "t. p.", *spatas* "kastuvas" < vok. *Spaten* "t. p.", *zogas* "pjūklas" < Pr. vok. *zôge* "t. p.", *kneipis* "batsiuvio peilis" < Pr. vok. *Kneif*"t. p.;"

c) vežimo, akėcių, pakinktų ir jų dalių (11), pvz.: *dyselis* "vežimo rodiklis" < Pr. vok. *dîsel*"t. p.", *leiterēs* "vežimo gardės" < Pr. vok. *leiter* "t. p.", *negeliai* "akêtvirbaliai" < Pr. vok. *Nägel*, pl. "vinis", *rungas* "l ratų skersaplauti statomas pagalys" < Pr. vok. *rung*, *runge* "t. p.", *šenai* "ratlankis" < Pr. vok. *schêne*, *schêni* "t. p.", *š(i)pykis* "stipinas" < Pr. vok. *schpîke* "t. p.;"

d) kitų daiktų pavadinimai (10), pvz.: *deķis* "užtiesalas (arkliui uždengti)" < Pr. vok. *dék* "t. p.", *liktis* "žvakė" < Pr. vok. *licht* "t. p.", *spinta* < Pr. vok. *spind*, *zakas* "maišas" < vok. *Sack*.

2. Asmenų pavadinimai (30):

a) atliekančių kokį darbą ar veiksmą (27), pvz.: *bruvélė* "aludaris < v.v.ž. *brûwer*"t. p.", *butkeré* "kubilius" < Pr. vok. *butker* "t.p.", *jégeré* "medžiotojas" < vok. *Jäger* "t.p.", *patobelis* "varpininkas" < Pr. vok. *potabel* "t.p.", *skrybélė* "raštininkas", plg. v.v.a. *schrîboere* "t. p.", *šneiderius* "siuvėjas" < vok. *Schneider* "t.p."⁴;

b) pagal socialinę padėtį (2): *bûras* "valstietis" < Pr. vok. *bûr* "t.p.", *ercikis* "hercogas" < vok. *Herzog* "t.p.;"

c) pagal kitus požymius (1): *jumprova* "panelė" < Pr. vok. *iunfraw* "t.p.".

3. Pastatų bei jų dalių ir statybinių medžiagų pavadinimai (25):

a) trobesių ir jų dalių (14), pvz.: *kelnoré* "rūsys" < vok. *Keller* "t.p.", *skûné* "daržiné" < Pr. vok. *schune* "t.p.", *staldas* "tvartas" < vok. *Stall* "t.p.", *stuba* "troba" < Pr. vok. *stuba*, *stub*, *stobe*, *stow* "troba, kambarys", *kakalys* "krosnis" < Pr. vok. *kachel*, *kažel* "t.p.", *šupas* "daržiné" < Pr. vok. *schöpe*, *schope* "t.p.;"

b) statybinių medžiagų ir detalių (11), pvz.: *balkis* "rāstas, sija" < v.v.ž. *balke* "t.p.", *kalkés* < vok. *Kalk* "t.p.", *kylis* "pleištas" < Pr. vok. *kîl* "t.p.", *kengé* "kablys" < v.v.ž. *henge* "t.p.", *skindeliai* "lentelės stogui dengti" < v.v.ž. *schindele* "t.p.".

4. Vienetų pavadinimai (10):

a) piniginių vienetų (5), pvz.: *penigai* "pinigai" < v.v.ž. *pennig* "t.p.", *tripelikis* "trijų skatikų pinigas" < Pr. vok. *dripelker* "pinigas", *dolerius* < v.ž. *doler* "taleris (senovinė moneta)"⁵;

⁴ Nemažai asmenų (veikėjų) pavadinimų su priesaga *-ininkas* padaryta jau iš lietuvių kalboje vartojamų germanizmų, pvz.: *diellinkas* "lentų pjovėjas" < lie. *dielé* "lenta", *vindininkas* "tekintojas" < lie. *vindas* "itaisas sukimui", *styrininkas* "vairininkas" < lie. *stýras* "vairas".

⁵ Su žodžiais *penigas*, *pinigas* ir *piningas* žodyne pateiki aštuoni sudurtiniai daiktavardžiai,

b) matų (4): /hibr./ *akteinis* "ko nors aštuntadalis" < Pr. vok. *Achtel* "aštuntadalis" + lie. priesaga *-einis*, /hibr./ *bertainis*, *berteinis* "ketvirtadalis, ketvirtis", plg. vok. *Vierchen* "XIV a. 2-osios pusės vokiečių ordino moneta", *Vierung* "ketvirtoji markės dalis", *hubas* "žemės ploto matas" < Pr. vok. *hûbe* "t.p.", *murgas* "žemės matavimo vienetas" < v.v.ž. *morgen* "tieki žemės, kiek žmogus arkliais per vieną rytą suaria" (KI 487);

c) laiko vienetų (1): *stundas* "valanda" < Pr. vok. *stund* "t.p.".

5. Augalų ir jų vaisių pavadinimai (14), pvz.: *bukas* < Pr. vok. *buk*, *kerveliai* "prieskoninis augalas" < Pr. vok. *kerwel* "t.p.", *meironai* "vaistinis ir prieskoninis augalas" < Pr. vok. *meiran*, *meirôn* "t.p.", *nêgelkés* "gvazdikai" < Pr. vok. *nêgelke* "t.p.", *vikiai* < vok. *Wicke*, *tabakas* < vok. *Tabak*.

6. Drabužių ir jų dalių pavadinimai (9), pvz.: *dimžakas* (orig. *dimžakas*) "kišenė", plg. Pr. vok. *Diebssack* "t.p.", *kedelis* "švarkas" < Pr. vok. *kêdel* "t.p.", *mučé* "kepurė" < v.v.a. *mutze*, *mütze* "t.p.", *vysté* "liemenė" < vok. *Weste* "t.p.", *žiurstas* (orig. *jurbtas*) "prijuostė" < Pr. vok. *šoršt*, *šeršt* "t.p.", /hibr./ *pabuteris* "pamušalas" < vok. *Futter* "t.p." + lie. priešdėlis *pa-*.

7. Valgių ir gérimu pavadinimai (7), pvz.: *kéžas* (orig. *kežas*) "sūris" < v.v.ž. *kese* "t.p.", *kringelis* "riestainis" < vok. *Kringel* "t.p.", *kulšolé* (orig. *kulbole*) "šalta (saldi) sriuba" < Pr. vok. *kulschôl* "t.p.".

8. Gyvūnų pavadinimai (7), pvz.: *bulius* < Pr. vok. *boll*, *bull* "jautis", *elefantas* "dramblys" < vok. *Elefant* "t.p.", *liové* "liūtė?" (orig. vok. *Hindin* "elnė" išversta lie. *lowe*), plg. v.v.ž. *lowe* "liūtas", *trapas* "einis (paukštis)" < vok. *Trappe* "t.p.", *karusas* "karosas" < v.v.ž. *karusse* "t.p.", *stinta* < vok. *Stint*.

9. Religijos terminai (5), pvz.: *aptas* (orig. *apts*) "vyrų katalikų vienuolyno viršininkas" < vok. *Abt* "t.p.", *kanteris* "protestantų bažnyčios vargonininkas" < Pr. vok. *kanter* "vargonininkas, dainininkas", *psalteras* "psalmynas" < vok. *Psalter* "t.p.".

10. Abstrakčių sąvokų pavadinimai⁶ (5), pvz.: *biskis* "truputis" < Pr. vok. *beske* "t.p.", *čiekis* "ženklas" < Pr. vok. *zêzen* "t.p.".

11. Visuomeninio gyvenimo terminai (5), pvz.: *galgés* "kartuvės" < Pr. vok. *galge* "t.p.", *pantas* "užstatas" < Pr. vok. *pant* "t.p.", *pustas* "paštas" < vok. *Post* "t.p.", plg. v.v.ž. *post* "pasiuntinys (raitas)", *turmas* "kalėjimas" < Pr. vok. *tôrm* "t.p.".

sudaryti vokiečių kalbos darybos pavyzdžiu, pvz., *ragpenigai* "už ragus mokamas mokesčis", plg. vok. *Horngeld* "t.p.", *pervažpinigai* "mokesčis už pervežimą", plg. vok. *Fahrgeld* "t.p." ir kt.

⁶ Žodyne yra nemažai hibridinių vedinių, sudarytų jau lietuvių kalboje su priesagomis *-imas*, *-ystė* ir kt., pvz.: *kunigystė* < lie. *kunigas*, *vertystė* < lie. *vertė*, *išliuosavimas* < lie. *išliuosuoti*.

12. Metalų, kitų medžiagų pavadinimai (4), pvz.: *cinas* "alavas" < vok. *Zinn* "t.p.", *pikis* "derva, smala" < Pr. vok. *pick*, *pek* "t.p.", *šmeras* "tepalas (ratų)" < Pr. vok. *schmêr* "t.p.".

13. Ginklų pavadinimai (3), pvz.: *pistu(o)lé* (orig. *pistûlu* dgs. kilm.) "pistoletas" < vok. *Pistole* "t.p.".

14. Gamtos kūnų ir reiškiniių pavadinimai (3), pvz.: *šturmias* "vėtra" < vok. *Sturm* "t.p.".

15. Kūno organų (bei jų gaminamų produktų) ir ligų pavadinimai (3): *blékai* "viduriai, žarnos" < Pr. vok. *fläk* "t.p.", *šlimas* "skrepliai", plg. Pr. vok. *šlam* "t.p.", v.v.ž. *slím* "t.p.", *brantai* "sifilis", plg. v.v.ž. *brant* "karštis, gangrena, augalų liga".

16. Muzikos instrumentų pavadinimai (2): *arpa* "arfa" < v.v.ž. *harpe* "t.p.", *trimita* "trimitas" < Pr. vok. *trömmete* "t.p.", plg. v.v.a. *trumet*.

17. Jūrininkystės terminai (2): *inkara(s)*, plg. vok. *Enker* "t.p." ir *žégnis* (orig. *ȝegnis*) "burė", plg. vok. *Segel* "t.p.", v.v.ž. *segene* "didelis tinklas".

18. Giminystės terminai (1): *švogeris* "svainis" < Pr. vok. *švôyer* "t.p.", plg. v.v.ž. *swager* "t.p.".

19. Valstybių pavadinimai (1): *Denmarkas* "Danija" < vok. *Dänemark* "t.p.".

II. VEIKSMAŽODŽIAI

Iš 20 vokiečių kilmės veiksmažodžių 7 yra priešdeliniai. Visi veiksmažodžiai — hibridai, sudaryti su lietuviškomis priesagomis *-(i)uoti*, *-(i)o-ti*, *-auti*, *-yti*. Galima skirti šias semantines grupes:

1. Aktyvų veiksmą reiškiantys žodžiai (16), pvz.: *atspuntuoti* (orig. *atspuntûtî*) "atkišti (statinę)" < Pr. vok. *spunde* "užkišti", plg. v.v.ž. *spunden* "su kamščiu užkišti (statinę)", *brukuoti* (orig. *bruukkûtî*) "gristi" < Pr. vok. *brucken* "t.p.", *zoguoti* (orig. *ȝogûti*) "pjauti" < Pr. vok. *zôge* "t.p.", *pandyti* "imti, konfiskuoti" < v.v.ž. *panden* "t.p."⁷

⁷ Žodyne yra daiktavardinės šaknies skolinių, pvz.: *hebelioti* "obliuoti" < lie. *hébelis* "oblius", *pabuterauti* "dėti pamušalą" < lie. *pabuteris* "pamušalas".

2. Abstraktų veiksmą reiškiantys žodžiai (3): *giliuoti* "turėti vertę" < Pr. vok. *gele* "t.p.".

3. Būseną reiškiantys žodžiai (1): *pernaroti* "trikdyti", plg. vok. *vernarren* "apmulkinti, tyčiotis".

III. KITŲ KALBOS DALIŲ ŽODŽIAI

Žodyne yra keturi būdvardiniai vokiečių kalbos skoliniai, reiškiantys ypatybes:

- a) išorines (1): čekas "keršas, margas", plg. vok. *scheckig* "t.p.";
- b) vidines (3); pvz.: *vertas*⁸ < vok. *wert* "t.p.", *liuosas* "laisvas" < vok. *los* "t.p."⁹.

Žodyne yra viena tvirtinamoji dalelytė *ja, je* "taip" < vok. *ja* "t.p.".

"Lexicon Lithuanicum" germanizmų palyginimas su kitu žodynų skoliniais

Anksčiau pateiktų "Lexicon Lithuanicum" germanizmų randama ir kituose XVII-XIX a. Mažosios Lietuvos žodynose, jos raštijos paminkluose. Skiriasi tik kai kurių žodžių rašyba, fonetiniai ir morfologiniai variantai. Vokiečių kalbos skolinių skaičius Mažosios Lietuvos žodynose priklauso nuo jų apimties, tikslų ir kt. Žodynose, kuriuose daugiau šnekamosios kalbos žodžių, germanizmų yra daugiau. Prie tokų priskiriami F.Pretorijaus, J.Brodovskio, P.Ruigio, Ch.Mielckės, F.Nesselmanno ir F.Kuršaičio žodynai. Pirmajame spausdintame nedidelės apimties F.W.Haacko žodyne germanizmų nedaug. F.W.Haackas, kaip žinoma, rėmėsi Biblijos Naujojo testamento ir psalmyno leksika, nedėjo žodžių iš šnekamosios kalbos. Kituose šio krašto žodynose vokiečių kalbos skolinių yra daugiau. Iliustracijai pateikiame vienos teminės grupės "Lexicon Lithuanicum" germanizmus, esančius ir kituose Rytų Prūsijos žodynose (žr. lentelę).

Kadangi XVII a. viduryje Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje buvo nemažas vokiečių kalbos skolinių sluoksnis, galima spėti, kad juos čia vartojo ir anksčiau.

Kilmė. Didžioji dalis germanizmų į Mažosios Lietuvos lietuvių kalbą pateko iš Rytprūsių vokiečių tarmių.¹⁰ Tai jau anksčiau pateikti vežimo, akėcių, pakinktų ir jų dalių, įvairių darbo įrankių bei namų apyvokos daiktų

⁸ Iš šio skolinio yra sudarytas būdo prieveiksmis *vertai, nevertais*.

⁹ Šioje grupėje turima ir hibridų: *būriškas, ercikiškas*.

¹⁰ Remiamasi šiais darbais: *Frischbier H. Preussisches Wörterbuch*. Berlin, 1882-1883. Bd. 1-2; *Alminauskis K. Die Germanismen des Litauischen*. K., [1935].

pavadinimai.¹¹ Daugelis Rytprūsių vokiečių tarmių žodžių yra kilę iš vidurinės vokiečių žemaičių (v.v.ž.) kalbos¹² (remiamasi K.Schillerio, A.Lübbeno¹³ ir J.Sehwerio¹⁴ darbais). Iš tokių minėtini: *būras* < v.v.ž. *būr*, jégeré "medžiotojas" < v.v.ž. *jeger* "t.p.", *karusas* "karosas" < v.v.ž. *karusse* "t.p.", *kylis* "pleištas" < v.v.ž. *kil* "t.p.", *kringelis* "riestainis" < v.v.ž. *kringel* "t.p.", *mira* "kvapūs sakai < v.v.ž. *mirre* "t.p.", *pandyti* "imti, konfiskuoti" < v.v.ž. *panden* "t.p.", *pané* "keptuvė" < v.v.ž. *pan*, *pân* "t.p.", *pantas* "užstatas" < v.v.ž. *pant* "t.p.", *pikis* "derva, smala" < v.v.ž. *pick* "t.p.", *rinda* "lovelis vandeniu nuo stogo nutekėti" < v.v.ž. *rinde* "t.p.", *skindeliai* "skiedros stogui dengti" < v.v.ž. *skindele* "t.p.", *skūnė* "kluonas, daržinė" < v.v.ž. *schune* "t.p.", *spinta* < v.v.ž. *spind*, *spunta* "kaištis" < v.v.ž. *spunt* "t.p.", *stinta* < v.v.ž. *stint*, *tyné* "vonia" < v.v.ž. *tine* "kubilas", *trapas* "einis (paukštis)" < v.v.ž. *trappe* "t.p.".

Vartojimas. Ne visi germanizmai, vartoti Mažosios Lietuvos šnektose ir literatūroje, išliko dabartinėje lietuvių kalboje. Dalis jų įsitvirtino, kiti skoliniai vartojami kaip sinonimai (arba kaip leksiniai dubletai) atitinkamiems lietuvių kalbos tos pačios reikšmės žodžiams. Jie daugiausia vartojami vyresnio amžiaus žmonių tarmėse, besiribojančiose su buvusia Rytų Prūsija. Kai kurie jų jau nevartojami ir tose paribinėse lietuvių tarmėse. Iš 210 "Lexicon Lithuanicum" vokiečių kalbos skolinių bendrinėje kalboje vartojama tik apie 40 (~19%). Tai: *bosas*, *bulius*, *inkaras*, *kunigas*, *mūras*, (hibr.) *pašiūrė*, *pikis*, *pinigas*, *raitelis*, *spinta*, *stinta*, *šturmas*, *tabakas*, *vertas* ir kt. Mūsų tarmėse germanizmų vartojama daugiau, ypač vakarų aukštaičių ir žemaičių. Tai daugiausia vežimo, pakinktų ir jų dalių (pvz.: *leiterės* "vežimo gardės", *rungas* "i ratų skersaplautį statomas pagalys", *šénai* "ratlankis", *špykis* "stipinas"), darbo įrankių (pvz.: *busokas* "ilga kartis su geležiniu kabliu", *šiūpelė* "semtuvas", *trogai* "neštuvali"), namų apyvokos daiktų (pvz.: *deķis* "užtiesalas", *kurbas* "pintinė", *legerē* "maža statinaitė"), pastatų ir jų dalių (pvz.: *skūnė* "daržinė", *staldas* "tvartas", *stuba* "troba", *kakalys* "krosnis"), statybinių medžiagų (pvz.: *skindeliai* "lentelės stogui dengti", *šrogai* "stovas, ramstis") pavadinimai.

Kadangi kalbos ir jos kultūros istorijai svarbu ne tik tai, kokius žodžius ji gauna iš kitų kalbų, bet ir tai, ko ji netenka, minėtini ir jau išnykę iš lietuvių kalbos arba nykstantys vokiečių kalbos skoliniai. Tai: *bekeré* "kepėjas", *bruvelė* "aludaris", *butkeré* "kubilius", *dišeré* "dailidė", *skrybélė* "raštininkas", *sneiderius* "siuvėjas", *akteinis*, -ainis (hibr.) "aštuntadalis", *bertainis* (hibr.) "ketvirtis, ketvirtadalis", *hubas* "žemės ploto matas", *murgas* "žemės matavimo vienetas", *tripelikis* "trijų skatikų pinigas", *stundas* "valanda" ir kt.

¹¹ Žr. pavyzdžius, nurodytus teminėmis grupėmis.

¹² Žr. Mitzka W. Grundzüge nordostdeutscher Sprachgeschichte. Halle / Saale, 1937.

¹³ Schiller K., Lübben A. Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Bremen, 1875. Bd. 1-6.

¹⁴ Sehwerts J. Sprachlich — kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den deutschen Einfluss im Lettischen. Berlin, 1953.

Pagal vartojimą germanizmus būtų galima skirstyti į tris grupes:

- 1) plačiai bendrinėje kalboje vartojami;
- 2) retai vartojami, paplitę tik tam tikrose tarmėse;
- 3) žinomi tik iš raštijos paminklų.

Iš viso, kas pasakyta, galima daryti šias išvadas:

1. XVII a. (o gal ir anksčiau) į lietuvių kalbos pietvakarines tarmes yra patekė nemaža vokiečių kalbos skolinių. Šie skoliniai šnektose išliko ir XVIII-XX a.

2. Didžiausią vokiečių kalbos skolinių dalį sudaro daiktavardžiai, reiškiantys namų apyvokos, ūkio daiktų bei įrankių, asmenų, profesijų, pareigų, užsiėmimų, pastatų bei jų dalių, statybinių medžiagų pavadinimus. Mažiausia šnektose yra vokiškos kilmės giminytės terminų, kūno dalių, gamtos kūnų bei reiškinių pavadinimus.

3. Beveik visi vokiečių kalbos skoliniai į lietuvių kalbą yra atėję iš Prūsijos vokiečių tarmių ir turi ryškių vidurinės vokiečių žemaičių kalbos elementų.

4. Didžioji skolinių dalis bendrinėje lietuvių kalboje nevartojama. Ypač daug išnyko asmenų, profesijų, pareigų, užsiėmimų ir piniginių vienetų bei matų pavadinimus. Pietvakarinėse lietuvių šnektose tokiai vokiečių kalbos skolinių vartojama ir dabar. Tai daugiausia vežimo ir jo dalių, pakinktų, darbo, meistrystės įrankių, indų pavadinimai.

Lentelė

Pastatų bei jų dalių pavadinimai Rytių Prūsijos žodynuose

Pastatų bei jų dalių pavadinimai	Lex	C	Vad. Q	H	B	R	MZ	N	K
balkis "sija, rāstas"	+	+	+		+	+	+	+	+
dielė "stora lenta"	+	+	+		dēlē	dēlē	dēlē	dēlē	/dēlē/
bruzas "alaus darykla"	+	brūžē					brūžē	brūžē	brūžē
drykeris "durų rankenos spaudiklis"	+				+		drikelis	drikelis	drikelis
kakalys "krosnis"	+	+	+		+	+			
kylys, kylis "pleištas"	+	+	+		+	+	+	+	+
kenge "durų stakioje įkaltas kablys, už kurio, duris uždarant, užsikabina klembaris"	+	+	+		+	+	+	+	+
kelnore "rusys"	+	+	+		+	+	+	+	+
Riemens "geležinė sankaba"	+	+	+		+	+	+	+	+
Kingis "senoviškos durų rankenos ir kablio užkabinanti dalis, užmeteklis"	+	+	+		+	+	+	+	+
mūras	+	+			+	+	+	+	+
pašiūrė (hibr.)	+				+	+	+	+	+
rēmas	+	+			+	+	+	+	+
rinda "lovelis vandeniu nuo stogo nutekėti"	+	+			+	+	+	+	+
skindeliai "skiedros stogui dengti"	+	+			+	+	+	+	+
skūne "daržinė"	+	+			+	+	+	+	+
staldas "tvartas"	+	+			+	+	+	+	+
stuba "trobą, gyvenamasis namas"	+	+			+	+	+	+	+
rūmias "patalpa"	+	+			+	+	+	+	+
supas "daržinė"	+	+			+	+	+	+	+
srogai "pastovai"	+	+			+	+	+	+	stūpas
					+	šreiga	šreiga	šreiga	šriogos

Literatūra

Alminauskis K. Die Germanismen des Litauischen. Teil 1: Die deutschen Lehnwörter im Litauischen. K., [1935].

Brodowski J. Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum (Rankraštinis vokiečių-lietuvių kalbų žodynas, du tomai, apie 1740 m.).

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V., 1972.

Frischbier H. Preussisches Wörterbuch. Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge. Berlin, 1882. Bd. 1-2.

Haack F.W. Vocabularium Lithvanico-Germanicum et Germanico-Lithvanicum. Halle, 1730.

Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin, 1957.

Krauzės (vadinamasis) žodynas. (Buv. Karaliaučiaus archyvo rankraštinis vokiečių-lietuvių kalbų XVIII a. žodynas). Žodyno rankraštis saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.

Kurschat F. Deutsch-littauisches Wörterbuch. Halle, Bd. 1, 1870. Bd. 2, 1874.

Kurschat F. Littauisch-deutsches Wörterbuch. Halle, 1883.

Lexicon Lithuaniae in usum eorum conscriptum". (Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas, buv. Karaliaučiaus archyvo XVII a. rankraštis). Dabar saugomas Lietuvos MA bibliotekoje.

Lexicon Lithuaniae, parengė V.Drotvinas. V., 1987.

Lietuvių kalbos atlasas. T. 1, V., 1977.

Lietuvių kalbos žodynas. V., 1956-1986. T. 1-14.

Mielcke Ch. G. Littauisch-deutsches und deutsch-littauisches Wörterbuch. Königsberg, 1800.

Mitzka W. Grundzüge Nordostdeutscher Sprachgeschichte. Halle / Saale, 1937.

Nesselmann G.H.F. Wörterbuch der littauischen Sprache. Königsberg, 1851.

Pretorius F. Clavis Germanico-Lithvana. (Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas, buv. Karaliaučiaus archyvo dviejų tomų rankraštis, apie 1672-1675). Dabar saugomas Lietuvos MA bibliotekoje.

Ruhig P. Littauisch-deutsches und deutsch-littauisches Lexicon. Königsberg, 1747.

Schiller K., Lübben A. Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Bremen, 1875-1881. Bd. 1-6.

Sehwers J. Sprachlich — kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den deutschen Einfluss im Lettischen. Berlin, 1953.

GERMANISMEN IN DER WESTAUKSCHAITISCHEN MUNDART KLEINLITAUENS IM 17. JH. (AM MATERIAL DES "LEXICON LITHUANICUM")

Zusammenfassung

Im ersten handschriftlichen deutsch-litauischen Wörterbuch "Lexicon Lithuanicum" aus der Mitte des 17. Jhs. findet man unter 7200 litauischen Wörtern, die das Wörterbuch enthält, etwa 210 Entlehnungen aus dem Deutschen.

Die deutschen Lehnwörter werden in thematische Gruppen eingeteilt. Die größte Gruppe bilden Benennungen von Gegenständen und Werkzeugen des Haushalts und Wirtschaft, von Berufen, Beschäftigungen der Personen, von Gebäuden, ihren Teilen und Baumaterialien. Seltener sind Verwandtschaftsbezeichnungen, Benennungen von Körperteilen und von Naturerscheinungen.

Die Mehrheit der deutschen Lehnwörter gelangte in das Litauische aus den deutschen Mundarten Ostpreußens. Sie weisen deutlich mittelniederdeutsche Besonderheiten auf.

Der größte Teil der Germanismen wird in der gegenwärtigen litauischen Sprache nicht gebraucht. Es sind vor allem viele Benennungen von Berufen, Bezeichnungen für Beschäftigungen von Personen und Bezeichnungen für Geldeinheiten sowie für Maße verschwunden. In westlichen und südlichen Mundarten ist ein Teil davon noch bekannt und wird gebraucht.